

BAKONYI GERGELY

A visszatérés korzója

LAINŠČEK, FERİ: SPREHAJALIŠČA ZA VRAČANJE

Nova revija
Ljubljana, 2010
197 oldal, 24 €

”

Meglepő, a szlovén irodalmi térben merőben újszerű alkotással jelentkezett a méltán elismert szerző, Feri Lainšček (1959–), akinek eddigi munkássága nem ismeretlen a magyar olvasóközönség számára sem, hiszen az *Akit a köd hozott* (*Ki jo je meгла prinesla*) című regénye fordításban is olvasható. Lainšček elsősorban prózai munkáiért kapott díjakat (pl. Prešeren-díj). Fontosabb regényei között tartják számon a *Namesto koga roža cveti* (Aki helyett a virág nyílik) és a *Petelinji zajtrk* (A kakas reggelije) című műveket, amelyek filmes adaptációinak szövegkönyvét is ő maga jegyzi. A muravidéki regionalizmus jegyeit is magán viselő eddigi munkássága a kortárs szlovén prózán belül sajátos és összetéveszthetetlen világot képvisel, amelyben kitüntetett szerepet kap a szülőföld, a muravidéki tájegység misztikuma, valamint a lokálisból kinövő és sok esetben eluralkodó transzcendencia. A szlovén irodalomtörténeti és irodalomkritikai megítélés szerint kiemelkedő regénye a *Ki jo je meгла prinesla* a mágikus realizmus igazi reprezentánsa. A szerzőről fontos tudni, hogy társtulajdonosa a Franc-Franc kiadónak, amely a szlovéniai magyar irodalom és a Szlovéniában megjelenő magyar irodalom egyik jelentős közvetítője.

A szlovén irodalmi köztudatban elsősorban prózaíróként számon tartott Feri Lainšček szépírói pályáját valójában lírikusként kezdte (*Kot slutnja radovedno* – Kíváncsi sejtésként, 1981). A költészet iránti elkötelezettségről árulkodik az a tény, hogy lírai opusa összesen hét önálló verseskötet számlál. E töretlennek is nevezhető pályáiv nemrég újabb izgalmas és eredeti, túlzás nélkül állítható, páratlan költői szöveggel gazdagodott. A *Sprehajališča za vračanje* (A visszatérés korzója) a költő saját műfaji megjelölése szerinti verses regénye nem rendelkezik a szlovén irodalmi hagyományban előzményekkel, már-már gyökértelennek tekinthető, annak ellenére, hogy a két nagy műnem (epika-líra) közti játék, amely a műfaj sajátja, olykor az irodalmi kánonban jelentős szerepet játszó alkotók terepévé vált (pl. Oton Župančič:

Duma). Így tehát az alkotás műfaj történeti aspektusából úttörő, egyedi jelenség, megjelenését komoly visszhang követte nem csak az irodalomtörténészek szűk berkein belül, de a szélesebb médianyilvánosságban is. A magyar olvasó számára persze nem tűnik a vállalkozás egyedinek, hiszen a 20. és a 21. századi magyar irodalomban – Szabó Lőrincről Weöres Sándoron át Térey Jánosig – jelen vannak azok művek, amelyek a műfajt nem csak életben tartják, de változatos, olykor váratlan koncepciókkal gazdagítják. A verses regény már a byroni, puskinai hagyomány óta műfajhatárokat feszegető, különböző műfaji elemeket magába olvasztó és felülíró szövegtípust jelentett. Az eposzi kellékek megidézése mellett a történetmondás háttérbe szorult, a narrátor pozíciója hangsúlyosabbá vált, a narráció módja szubjektív, egyúttal reflektív lett. Feri Lainšček verses regényében szembeötlő a szerkesztési mód, amely szétválasztja, vizuálisan is egyértelművé teszi a szövegformák dichotómiáját.

A 39 fejezet mindegyike rövid, prózai összefoglalóval kezdődik, amelyek egyben a regény műfajának tradicionális szerkesztési elveivel összhangban állnak. Ezek tekinthetőek az epikus szál továbbgördítésének legfőbb, majdhogynem kizárólagos elemeinek. A történetvezetés a részletek minimalizálása és a nézőpontváltó lírai megszólalások révén sejtelmessé válik, egyúttal éppen ezek a prózai betétek azok, amelyek kronologikus kapcsolódási pontokat képeznek az események mozaikdarabkái között. A történet nem minősül rendhagyónak: már-már banális szerelemi kísértethistória elevenedik meg, melynek középpontjában a bankár, Goldinski szerelmi élete áll. Valójában egy szerelmi háromszögről van szó, melyben a féltékenység és az ebből fakadó fenyegetettség gyilkossághoz vezet. Az egyébként házas Goldinkit bordélyházbeli szeretője, Silvana féltékenységében megszarolja, miután megtudja, a férfi, másik szeretőjének, Terezának férjét meggyilkoltatta. Mivel Goldinski Silvanát nem tudja hallgatásra bírni, ezért megfojtja, de a kurtizán búcsúlevelében tudatja Terezával az igazságot, aki bosszút áll a férfin és egy mérges kígyó segítségével megöli.

A szerző a lelkek visszatérésének lehetőségével a tett (bűn, szerelem, vágyakozás) és következményeinek feldolgozását erős pszichológiai szemszögből kísérli meg bemutatni, mindent vállaltan jungi alapokból kiindulva. A bevezető szövegekben Lainšček munkáját Carl Gustav Jungnak, a „nagy mágusnak” ajánlja, költészetéről alkotott felfogását pedig a következőképpen összegzi: „a költészet feladata ... erőt és bátorságot adni, hogy készek legyünk meghalni a szerelemért”. Miközben tehát a Jungra való hivatkozás nem csak explicit módon jelenik meg, de a szépirodalmi szöveg egyik lehetséges megközelítési iránya is, a verses regény egésze a felkínált értelmezés ellenére nem ebből a szempontból mutat magas esztétikai értéket. A hivatkozott pszichológiai irányzathól talán egyedül az animus-anima fogalom pár az, amely a férfi főszereplő lélekábrázolásával kapcsolatban, az ellentétes nem belső tudattalanban játszott szerepe révén válik összetett szervező elemmé.

Az epikus réteg vizsgálatakor említést érdemel még a helyszín, hiszen Feri Lainšček történetét jellemzően 20. századi környezetbe, egy a pannon síkságon elterülő, meg nem nevezett kisvárosba és annak bordélyházába helyezi. A városról alkotott elmosódott, csak nagy vonalakban vázolt kép, a történelmi időpontok hiánya lehetővé teszi a történet általánosabb értelmezésmódját.

A fejezetek egyszavas címei (pl.: Meja – Határ, Srečanje – Találkozás, Vprašanje – Kérdés) tömör, metaforikus alapokon nyugvó asszociációkat keltenek, a verseskötetek szerkesztési eljárásaival mutatnak rokonságot. A verses regényben gyakori a nézőpontváltás, a versbeszélő személye állandóan változik, olykor nem pontosan meghatározható, így a megidézett világ

polifonikus térbe helyeződik. A tercinákban összekapcsolt jambikus tizenegyes látszólagos monotóniáját a hármas szám misztikuma „oldja”, hiszen a teljes mű éppen ennek van tökéletesen alárendelve (39 fejezet, 93 ének, 1854 sor).

A műfaji kísérletezés persze nem példanélküli a kortárs szlovén irodalomban. A mára már hagyományosnak tekinthető posztmodern műfajkísérletek mellett a tradicionális, romantikus esztétikai elvek mentén megalkotott nemzeti eposz (Bogdan Novak: *Pesem o Kralju Mtajažu*) is jelen van. A *Sprehajališča za vračanje*, ahogy a fentiekből is kiderülhetett, úgy hív életre egy eddig a szlovén irodalom műfaji rendszerében nem szereplő műfajt, hogy annak interpretációs lehetőségeit – ha csak és kizárólag a verses regény szövegét tekintjük – szélesre tárja, a befogadót, ahogy ez már napjainkra megszokottá vált, saját attitűdjének tudatos átértelmezésére kényszeríti. A szerző prológusával ezt a folyamatot fogja vissza, próbálja a gondolkodás, értelmezés, reflektálás menetét egyetlen, nem feltételen szükséges, bár lehetséges mederbe terelni.

Feri Lainšček művének esztétikai értéket tehát elsősorban a műnemek közti beszédmód lehetőségének megteremtése, valamint a nézőpontváltó lírai szólamok adják, irodalomtörténeti jelentősége pedig abban áll, hogy a szlovén posztmodern regiszterbe behozta az irodalmi rendszerből egyszer kiiktatott műfajt.

LIPTÁK GYÖRGY: BAROKK HOLD